

ZPRAVODAJ 2000/1

Nová výstava Židovského muzea v Praze

V březnu 2000 byla v zimní modlitebně Španělské synagogy otevřena výstava nazvaná *Jamim mikedem - staré židovské pohlednice*. Výstavu uspořádalo Židovské muzeum ve spolupráci se soukromým sběratelem židovských pohlednic Mgr. Františkem Bányaiem. Průřez kolekcí, která představuje jednu z nejrozsáhlejších sbírek pohlednic se židovskými motivy z předválečného Československa z období 1895 - 1930, nabízí

nevšední svědectví o židovském životě před mnoha desítkami let nejenom na území českých zemí a Slovenska, ale i Podkarpatské Rusi. Tyto unikátní dokumenty dosud nebyly v Praze ani v zahraničí vystavovány.

Na výstavě instalované v zimní modlitebně synagogy mohou návštěvníci shlédnout přibližně 500 originálních pohlednic, které zobrazují různé židovské náměty: synagogy, židovské ulice a čtvrtě, židovské osobnosti, svátky (Nový rok, Pesach), náboženské tradice a zvyky (svatba, bar micva, narození) a židovské anekdoty. Exponáty, uspořádané do několika tematických celků, jsou doprovázeny vysvětlujícími texty v češtině a angličtině. K výstavě byl v obou jazycích rovněž vydán katalog s četnými ukázkami vystavovaných pohlednic. Kurátorem výstavy a autorem katalogu je pracovník muzea, *PhDr. Arno Pařík*.

Obnovení diplomatických vztahů s Izraelem

V únoru 2000 si Židovské muzeum v Praze připomnělo 10. výročí obnovení diplomatických vztahů Československa s Izraelem, které byly přerušeny po šestidenní válce v roce 1967. U příležitosti této významné události Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea uspořádalo slavnostní večer, kterého se účastnila řada osobností politického a společenského života. Na setkání vystoupili s projevem ředitel Židovského muzea v Praze, *PhDr. Leo Pavlát*, jenž v roce 1990 působil na obnoveném československém velvyslanectví v Izraeli ve funkci druhého tajemníka, a dále J. E. paní *Erella Hadar*, velvyslankyně Státu Izrael v České republice. Po promítnutí dokumentárního filmu *Češi pro Izrael* proběhla zajímavá diskuse, která v osobách jejích aktérů nepostrádala jistou symboliku. U diskusního stolu se sešli první československý vyslanec v nově vzniklém Státě Izrael, *prof. Eduard Goldstücker* a první velvyslanec Československa v Izraeli po dvaceti třech letech, *PhDr. Miloš Pojar* (současný ředitel Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze). K nim se připojil bývalý český velvyslanec v Izraeli, *Ing. Jiří Schneider*, který nastoupil do této funkce po PhDr. M. Pojarovi.

Historické objekty Židovského muzea - Obřadní síň

Obřadní síň patří k sedmi objektům ve správě Židovského muzea v Praze. Stavba se nachází v ulici U starého hřbitova,

u východu ze Starého židovského hřbitova a v těsném sousedství Klausové synagogy.

Obřadní síň pražského Pohřebního bratrstva byla postavena v letech 1906-1908 v pseudorománském slohu podle návrhu architekta Jana Gerstela na místě staré márnice. Hlavní sál v prvním patře byl opatřen mozaikovou podlahou a mramorovými obklady stěn. Původně jej zdobily i nástěnné malby, které byly po desítkách let částečně obnoveny při celkové rekonstrukci stavby provedené Židovským muzeem počátkem roku 1998. Bývalá Obřadní síň, spojená s márnicí a místností k rituálnímu očištění zemřelých, patřila pražskému Pohřebnímu bratrstvu (Chevra kadiša), které bylo v Praze založeno již v roce 1564. K zakladatelům pražského pohřebního bratrstva patřily význačné židovské osobnosti jako Eliezer Aškenazy, pražský rabín a učenec, autor výkladu k historickým pasážím Tory nazvaného Maase ha-Šem, a pedagog a učenec rabi Jehuda Liwa ben Becalel - známý rabi Löw. Stanovya (takanot) Pohřebního bratrstva z roku 1759, které mj. obsahují přepis původních statut z roku 1564, je dnes možné vidět v expozici instalované v Obřadní síni.

Obřadní síň nesloužila svému původnímu účelu dlouho. V roce 1926 byla pronajata Židovskému muzeu, které ji až do roku 1941 užívalo jako výstavní prostory pro své sbírky. Během druhé světové války, tj. za existence válečného Ústředního židovského muzea, se v Obřadní síni uvažovalo o zřízení Muzea pražského ghetta. Je však třeba připomenout, že v době německé okupace Židovské muzeum sloužilo především jako místo, kde byly soustředěny konfiskované předměty muzejní a historické hodnoty z majetku židovských náboženských obcí (v protektorátu). Pro veřejnost bylo muzeum samozřejmě uzavřeno. Nedokončená expozice, věnovaná pražskému ghettu, stejně jako nakrátko instalované expozice ve Staronové synagoze (architektura středověkých synagog), ve Vysoké synagoze (hebrejské rukopisy a tisky) a Klausové synagoze (židovské tradice a zvyky) nesly vždy stopy okolností, za nichž vznikaly. Snahu židovských muzeologů představit hodnoty židovské kultury nacistická správa omezovala a svými příkazy i znemožňovala.

Po druhé světové válce byla v Obřadní síni umístěna expozice věnovaná památkám a historii pražského ghetta a později, v letech 1978 – 1998, zde návštěvníci mohli vidět kresby židovských dětí a umělců, kteří byli uvězněni v koncentračním táboře v Terezíně. (Dnes je expozice dětských kreseb umístěna v prvním patře Pinkasovy synagogy - Památníku obětem šoa v Čechách a na Moravě.) Po výše uvedené rekonstrukci stavby byla v březnu 1998 otevřena v prostorách Obřadní síně část expozice zasvěcená židovským tradicím a zvykům, která navazuje na expozici v Klausové synagoze. V Obřadní síni se tak návštěvníci mohou seznámit se zvyklostmi a předměty vážícími se k nemoci, léčení, smrti, pohřbu a činnosti Pohřebního bratrstva. Mimo jiné zde byl opět zpřístupněn známý cyklus obrazů Pražské pohřební bratrstvo vytvořený neznámým autorem koncem 18. století.

Regionální výstavy s židovskou tematikou – Holešov (závěr)

Při putování po významných regionálních výstavách a židovských památkách v Čechách a na Moravě se tentokrát zastavíme v Holešově, dalším městě úzce spojeném s dějinami českých Židů, v němž se zachovaly významné židovské architektonické památky. Holešov leží na východní Moravě, přibližně 240 km od Prahy. Statut města získal již v 15. století. První židovské rodiny se v Holešově usazovaly již kolem roku 1450. Existence židovské obce v Holešově je však písemně doložena až v druhé polovině 16. století, neboť v roce 1560 shořel archiv holešovské židovské obce, a starší doklady o přítomnosti židovské komunity na tomto území se proto nezachovaly. V 18. – 19. století patřila

holešovská židovská obec k nejvýznamnějším obcím na Moravě. Podle existující dokumentace v roce 1794 žilo ve městě 1032 Židů (25% obyvatel) a v roce 1848 dokonce 1694 (32 % obyvatel). Z demografických údajů vyplývá, že v následujícím období se židovská populace postupně snižovala. V roce 1900 žilo v Holešově 695 a v roce 1930 pouhých 273 osob židovského vyznání. Po skončení druhé světové války byla židovská obec obnovena pouze na krátkou dobu.

V Holešově působila řada významných rabínů. Nejproslulejším z nich se stal rabín Šabtaj ben Meir ha-Kohen, zvaný Šach podle hebrejských iniciál svého spisu Sifsei ha-kohen (doslova „Rty knězovy“). Rabín Šach pocházel z Vilna a v Holešově žil až do své smrti v roce 1663. Je pohřben na místním židovském hřbitově a jeho náhrobek se stal poutním místem zbožných Židů z celého světa.

Židovská čtvrť v Holešově byla velmi rozsáhlá, s pohnutou historií. Během několikasetleté existence ji postihlo několik požárů, vojenských vpádů i pogromů (k poslednímu krvavému protižidovskému vystoupení zde došlo v roce 1918). V 70. letech byla sice Židovská čtvrť poškozena necitlivými stavebními zásahy, ale přesto se částečně zachovala. Z nemovitých památek zasluhuje zvláštní pozornost kromě židovského hřbitova Šachova synagoga, postavená po požáru původní starší synagogy v roce 1560. V 60. letech našeho století byla synagoga opravena a restaurována. Stavební a restaurátorské práce byly prováděny tak, aby se v co největší možné míře obnovila původní podoba interiéru synagogy včetně maleb. Interiér synagogy je bohatě vyzdoben nástěnnou a stropní ornamentální malbou lidového typu s četnými hebrejskými nápisy. Vedle působivých maleb pozornost návštěvníků poutá almemor (řečniště) umístěný ve středu synagogy, který se vyznačuje jemnou kovotepeckou prací z poloviny 18. století. Almemor není původní, ale byl do synagogy převezen z blízkého městečka Dřevohostice poté, co tam zanikla židovská obec.

Na galerii synagogy instalovalo Městské kulturní středisko v Holešově expozici o dějinách místní židovské obce. Židovské muzeum v Praze pro tuto expozici zapůjčilo řadu zajímavých exponátů - například chanukové svícny, štíty a ukazovátka na Toru, plášť a synagogální oponu, svitky Tory a další rituální předměty. Mnohé z nich pocházejí buď přímo z Holešova, nebo z území Moravy. Výstava v Šachově synagoze potrvá do konce roku 2000.

Pozn.: V tomto čísle Zpravodaje uveřejňujeme orientační mapku s vyznačením měst s židovskými památkami, o nichž jsme v tomto a předchozích číslech Zpravodaje psali. Praha je na mapce vyznačena pro lepší představu čtenářů o umístění jednotlivých lokalit.

Přirůstky do sbírky Židovského muzea

Židovské muzeum v Praze rozšířilo v minulém roce svou sbírku o několik velmi hodnotných uměleckých děl. Jedním z nich je kresba českého malíře Bedřicha (Friedricha) Havránka Starý židovský hřbitov v Praze (kresba tužkou, papír, kolem r. 1858). Jako jedna z mála Havránkových kreseb je vlastnoručně signována.

B. Havránek, se narodil v roce 1821 v Praze, kde žil až do své smrti v roce 1899. V Praze také vystudoval Akademii výtvarných umění. Po absolvování akademie podnikl studijní cesty do řady evropských států; pobýval v Anglii, Francii, Švýcarsku a Německu. V Německu uspořádal v několika městech (Mnichov, Berlín, Brémy) výstavu svých děl. Od svých uměleckých počátků se zaměřoval na zobrazování přírody. Jeho romanticky laděné krajiny se vyznačují velkou přesností a smyslem pro detail. V 50.-70. letech vytvořil četné monumentální obrazy přírody a české krajiny a současně řadu děl s městskými motivy i pohledy na hrady a zámky. Svými kresbami a obrazy, vytvořenými v letech 1845 - 1867, se B.Havránek řadí k nejvýznamnějším malířům, kteří zpracovali námět Starého židovského hřbitova.

Kresba Starý židovský hřbitov v Praze zachycuje cestu k Pinkasově synagoze po pravé straně s tumbou rabína Meira Fischla, významného židovského učenice a pedagoga 18.století. Představuje jednu z nejvýznamnějších kreseb ze Starého židovského hřbitova, která může současně posloužit jako klíč k početnějšímu souboru Havránkových studií a prací s tímto námětem. Uvedené dílo též významně doplnilo kolekci topografických prací ze Starého židovského hřbitova.

Dalším cenným přirůstkem do sbírky Židovského muzea v roce 1999 je zlatý filigránový svatební prsten s hebrejským nápisem Mazal tov. Místo a dobu jeho vzniku nelze přesně určit. Nejspíše však byl vytvořen v první polovině 19. století, pravděpodobně ve východní Evropě.

Výstava v Třebíči

V lednu tohoto roku byla v Zadní synagoze v Třebíči otevřena výstava Památky třebíčské židovské obce. Výstavu uspořádalo město Třebíč za odborné pomoci Židovského muzea v Praze, které pro tyto účely poskytlo větší množství synagogálních předmětů. Jsou mezi nimi opony, pláštíky na Toru, ukazovátka, rituální předměty vztahující se k jednotlivým židovským svátkům a rovněž předměty osobní povahy jako modlitební knížky, modlitební řemínky a čepičky. Díky péči Židovského muzea bylo možné na této výstavě instalovat řadu předmětů, které mají původ v této moravské lokalitě. Podrobnější informace o Zadní synagoze a dalších židovských památkách Třebíče mohou čtenáři najít ve [Zpravodaji č. 3/99](#).

Významné návštěvy v Židovském muzeu

V lednu navštívily Židovské muzeum v Praze tyto významné osobnosti:

- izraelský ministr zahraničních věcí David Levy,
- velvyslanci Izraele v Kazachstánu a Tádžikistánu, Ázerbajdžánu, na Ukrajině, v Bělorusku, Turkmenistánu a Albánii a dále charge d'affaire Izraele v Gruzii a Arménii, Litvě, Lotyšsku a Estonsku.
- ministr zahraničních věcí Peru Fernando de Trazegnies Granda.

6. Produkce Židovského muzea

Židovské muzeum v Praze vydalo v minulém roce dvě publikace, které jsou přitažlivé jak svou podobou, tak obsaženými informacemi. V obou případech jde o katalogy. První z nich provází návštěvníky po expozici Židovské tradice a zvyky instalované v Klausově synagoze a Obřadní síni, druhý katalog seznamuje s expozicí Dějiny Židů v Čechách a na Moravě – od emancipace po současnost instalovanou ve Španělské synagoze. Obě publikace jsou v angličtině a lze je zakoupit v prodejnách ve Španělské, Maiselově a Klausově synagoze nebo objednat na adrese Židovského muzeum v Praze.

